

ÖZEL EĞİTİMDE GENEL HEDEFLER VE İLKELER -Eğitim Teknolojisi Açısından Bir Değerlendirme-

Doç. Dr. Cevat ALKAN*

Bilindiği gibi özel eğitim özür ve özellikleri nedeniyle gelişim ve eğitim gereksinimleri normal süreçlerle karşılanamayacak kadar farklılık gösteren bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak üzere geliştirilmiş tüm eğitimle ilgili öğelerin bir araya getirilmesiyle oluşmuş özel yapı ve işleyişe sahip bir eğitim ihtisas alanıdır.

Bu alana giren hizmetler ve bu hizmetlerden yararlanacak bireyler değişik biçimlerde ve farklı ölçütlere göre gruplandırılmaktadır. Örneğin: Beden, anlık ve duygu gibi temel faktörleri esas alarak yapılan gruplandırma gibi. Bunlardan bazılarında bir örnek vermek gerekirse: Bedence özürsüzler grubunda görme, işitme, beyin iskelet yapısı bozuklukları, uzun süreli bakım ve sağaltım gerektiren hastalıklar, konuşma gibi özür kümeleri ile zeka düzeylerine göre ayrıcalık gösteren bireyler; toplumsal yönden ise aile denetiminden yoksunluk, korunmaya gereksinim içinde bulunma, suça yönelmiş bulunma, davranışsal dengesizlik içinde bulunma gibi alt kümeler söz konusudur. Bu ve bunlara venzer özür gruplarına girecek durumda ayrıcalık özelliği gösteren bireylerin yudumuzda halen nüfus oranına göre sayısının % 14 civarında olduğunu istatistikler göstermektedir.

Bu alanda eğitim gereksinimi olduğu kabul edilen ayrıcalık çocuk, sosyal, kültürel, fiziksel, çevre ve aile ile diğer benzer etkenler açısından eğitimlerinde engelle karşılaşılan ve normal durumlardan oldukça büyük farklılık gösteren bireylerdir. Bilimsel olarak bu ayrıcalıklara sahip olan bireylerin özel olarak geliştirilmiş eğitim süreçlerine tabi tutulması öngörülmektedir. Bu ayrıcalıkları nedeniyle özel eğitim gereksiniminde bulunan bu bireylerin eğitiminde uygulanacak süreçlerin program, ortam, personel v.b. yönlerden bu özelliklerine uygun olarak belirlenmesi ve realize edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu ise bir eğitim teknolojisi konusudur.

* Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü

Özel eğitimin dayandığı ilkelerle ilgili olan bu çalışma 1983 yılı yazında Temmuz/ Ağustos aylarında Anadolu Üniversitesi ile Milli Eğitim Bakanlığının Ortaklaşa yürüttükleri "Engelli Çocukların Eğitimi Sertifika Programı" çerçevesinde yer alan "Eğitim Teknolojisi" etkinlikleri içinde ve programa katılanların katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışma ilgili kaynakların taranması ve alandaki uzmanların görüşlerine dayalı olarak geliştirilen esasların üçyüz civarında öğretmen, uzman ve öğretim üyesinin değerlendirmesinin sonucunu yansıtmaktadır.

Çalışmada literatür taraması ve uzman görüşlerinden elde edilen veriler özel eğitimin temel esasları olarak dört ana grup altında ve yirmi madde halinde bir anket formuna dönüştürülmüştür. Geliştirilen bu ankette yer alan görüşler: katılıyorum, kısmen katılıyorum, bu konuda fikrim yok, ve katılmıyorum şeklinde yanıtlanan dört dereceli bir değerlendirme ölçeğine göre değerlendirilmek üzere 272 kişiye uygulanmıştır.

Uygulama sonunda alınan yanıt sayısı; "193"ü özel eğitim kuruluşlarında çalışan ya da bu alanda hazırlanmakta olan öğretmen, "45"i Milli Eğitim Bakanlığı, Rehberlik Merkezlerinde çalışan eğitim uzmanı ve "8"i de öğretim üyesi olmak üzere toplam 246'dır. Yanıtların maddelere göre yüzde dağılımı Tablo I. de görülmektedir.

Öğretim üyelerinin; kaynaştırma ilkesi, temel politika, özel amaç ve hizmeti ayağa götürme konuları ile ilgili ve "kısmen katılıyorum" yanıtıyla yüzde yüz katıldıkları dört madde dışında ankete "Katılmıyorum" düzeyinde verdikleri yanıtlar % 75- % 100 arasında bir dağılım göstermekte ve bu dağılımın aritmetik ortalaması da % 88 oranındadır.

Uzmanların "katılıyorum" düzeyindeki yanıtları da % 71- % 100 arasında bir dağılım göstermekte olup, aritmetik ortalama % 92,45'dir. Öğretmenlerin aynı düzeydeki değerlendirme dağılımı ise % 74 - % 93 arasında olup bunun aritmetik ortalaması da % 91,8'dir.

Diğer taraftan, ankette yer alan görüşlere "Katılmıyorum" şeklindeki yanıtların genel ortalaması % 1'den aşağı düzeydedir. Bu durum ankette yer alan özeğitim temel politikası, genel ve özel amaçlar ile temel ilkelerle ilgili görüşlerin ilgililer tarafından büyük bir tasvip gördüğünü ortaya koymaktadır.

TABLO — I
İğnilerin Anket Sorularına Birinci Derecede Katılma Oranları Yüzde Olarak

	I t.p.	II g.a.	III ö.a.	IV İLKELER																
				4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Öğ. Üyesi	50	75	63	100	25	75	100	100	75	100	63	87	100	87	100	87	100	87	87	75
Uzman	71	77	73	95	88	91	100	92	95	88	92	100	100	100	95	100	100	92	100	100
Öğretmen	74	81	75	81	84	89	86	90	92	86	92	91	87	95	92	89	90	90	93	89

Not: 1. Bu ilkeye kısmen katılanların oranı % 75 dir. Diğer bir deyişle, katılıyorum ve kısmen katılıyorum oranları toplamı % 100 dür.
2. Ankette yer alan görüşlere "katılmıyorum" yanıtının genel değeriendirilmedeki durumu: genel ortalama olarak % 1 den aşadır.

T.P. = Temel Politika
G.A. = Genel Amaç
Ö.A. = Özel Amaç

İlgili literatürde yer alan ve ilgili çevrelerce bu derece kabul gören bu esasların özeleğitimle ilgili çalışmalarda dikkate alınması, titizlikle uygulamaya dönüştürülmesi, uygulamada alınacak sonuçlara göre geliştirilmesi ve uygulamaların bu esaslar doğrultusunda yürütülmesi gerekeceği açıktır. Ankette yer alan ve ilgililerin değerlendirmesine sunulan esaslar aşağıda aynen yer almaktadır.

Temel Politika:

Özel eğitimde uygulanacak Eğitim Teknolojisinin yürütülmesinde Devletin gözetim ve denetimi, vatandaşların katkısı ve katılımı esastır. Özel eğitime gereksinmesi olan tüm bireylerin, bütün özür ve özellikleri gözönüne alınarak bir bütünlük içinde aynı hedefler doğrultusunda eğitilmeleri Anayasa, ilgili Yasalar, yönetmelik, program ve Atatürk'ün direktifleri ile güvence altına alınmış, devletin temel politikası olarak benimsenmiştir.

Genel Amaçlar:

Özeleğitim etkinliklerinde; T.C. Anayasasının ve Milli Eğitim Sistemini düzenleyen genel esasların doğrultusunda yer alan genel amaçlarda, tüm bireylerin, hak ve sorumluluğunu bilen birer vatandaş, dengeli, sağlıklı, toplumsal işlevlerini yapabilecek, kendi kendine yeterli biçimde yetiştirilmesi, ayrıca eğitim etkinliklerinin herkese açık, toplum gereksinmelerine uygun, yetenek ve ilgileri doğrultusunda, eğitimin bir hak, fırsat ve olanak eşitliğine dayalı olarak; bilimsel, planlı, işbirliğine dayalı, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirileceği, devletin gözetim ve denetimi altında yürütülmesi öngörülmektedir.

Özel Amaçlar:

Özel eğitim etkinlikleri sonunda bireyler: Kişiliği gelişmiş, kendine yeterli ve üretken, sağlıklı ve dengeli, sosyal yönden gelişmiş, çevresiyle uyumlu, yurttaşlık görevlerini yerine getiren, kendine yetebilen, yetenekleri ölçüsünde bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazanmış duruma gelirler.

Temel İlkeler:

Özel eğitimin saptanan amaçlara ulaşabilmesi için gözönünde bulundurulması gereken Temel İlkeleri, Eğitimin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle sıralanabilir:

1- *Erken Tanılama İlkesi:*

Özel Eğitim etkinliklerinin başarılı olabilmesi için: bireyin özürünün erken saptanıp sürekli gözlenmesi, özürünün sağaltılması ve hemen eğitim olanaklarından yararlandırılması esastır.

2- *Kaynaştırma İlkesi:*

Özürü olan çocuklarla, özürsüzlerin okul öncesi, okul dönemi, okul sonrası iş ve meslek yaşamında birlikte eğitilmeleri eğitim-öğretim etkinliklerinden mümkün olduğu ölçüde beraber yararlanmaları esastır. Zorunlu nedenlerle özel eğitime alınan çocuklara uygulanan eğitimin asıl hedefi özürünün sağaltılıp yeniden özürsüz çocuklarla birlikte eğitimini sürdürmesi hedef alınmalıdır.

3- *Bütünlük İlkesi:*

Özel eğitim alanında, eğitim gören bireylerin eğitimi, kişinin zihinsel, duygusal, bedensel, sosyal, kültürel yönlerini birlikte ele almalı, özel eğitimde küme ve alt kümeleri oluşturanların bütününe kapsayacak şekilde olmalıdır.

4- *Özüre Yönelik ve Uygun Program İlkesi:*

Özel eğitim gören bireylerin, özür gruplarının saptanması, derecelendirilmesi, özürüne uygun eğitim etkinliklerinin uygulanması doğrultusunda özüre uygun programların oluşturulması, geliştirilmesi önemli ve gereklidir.

5- *Eşgüdüm İlkesi:*

Özel eğitim alanında yapılan eğitim etkinliklerinin düzenli, planlı ve amaçlar doğrultusunda başarılı olmasını sağlayabilmek bakımından M.E.B.'nin eşgüdümünde, ilgili kamu kurum ve kuruluşların, özel sektör ve vatandaşların her düzeyde ve her kademedeki katkı ve katılımıyla gerçekleştirilmesi esas alınmalıdır.

6- *Çağdaş Gelişmelere Açıklık İlkesi:*

Özel eğitim hizmetleri sürekli olarak çağdaş ve bilimsel gelişmelere açık, ülke koşullarına bağdaşık ileri teknoloji kullanıma dönük olarak yürütülmeli, yapılan uygulamalar sürekli olarak araştırma konusu yapılmalıdır.

7- *Hizmetin Ayağa Götürülmesi İlkesi:*

Özel eğitim alanında bireyin özür ve özellikleri nedeniyle; Rehberlik Araştırma Merkezleri, hastane klinikleri; gezici öğretmenlikler yoluyla yapılan sağaltım çalışması hizmetlerinin mümkün olduğu kadar ve sürekli olarak bireyin ayağına götürülmesi esastır.

8- *Bireye Görelik İlkesi:*

Özel eğitim etkinliklerinden, özürlü bireylerin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı kişilik özelliklerinin farklı, ilgi ve yeteneklerinin, özür türlerinin değişik olduğu dikkate alınarak, gelişim durumları, sosyal durumları, beklentilerine ve bireysel niteliklerine uygun biçimde düzenlenmesi ve uygulanması esastır.

9- *Sosyalleştirme ve Uyum İlkesi:*

Özel eğitim gören bireylerin içinde yaşadıkları sosyal, kültürel, ve fiziksel ortama yaşamları süresince bilinçli bir şekilde uyum sağlamaları, sosyal davranışlar kazanmaları doğrultusunda etkinlikler düzenlenmesi esastır.

10- *Özürü Kabullendirme İlkesi:*

Özürün bireyin kişiliği üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin oluşturduğu mutsuzluğun giderilmesi amacıyla özürünün başarılı ve güçlü olduğu yönlerinin geliştirilerek, övgü, yüceltme ve doyum yoluyla desteklenmesi, aile yakınları ve çevresinin eğitilmesi doğrultusunda yaklaşım gösterilmesi esas olmalıdır.

11- *Bağımsızlık İlkesi:*

Özel eğitim gören bireylerin içinde yaşadıkları çevre kurum ve aile bireyelerine tek yönlü olan bağımlılığını azaltmak, bağımsız hareket becerisi kazandırmak ve ileri teknolojinin olanaklarından yararlandırmak esas olmalıdır.

12- *Aileyi Eğitime ve Özürü Kaynağında Kurutma İlkesi:*

Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemlerde özur yaratabilecek sosyal, psikolojik, kültürel, biyolojik, ve ekonomik nedenlerin ortadan kaldırılması amacıyla eğitim propaganda etkinliklerinin sağlık denetimlerinin ve yoksul ailelere ekonomik olanakların götürülmesi esas olmalıdır.

13- *Personel İlkesi:*

Özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde bu alana ilgi duyan bilgili ve yetenekli elemanların yetiştirilmesi, mevcut personelin eğitimini çağdaş teknolojik gelişmelere paralel olarak yeterli bilgi ve deneyimle donatılarak göreve koşulmaları bu alanın özelliği nedeniyle personelin ekonomik yönden desteklenmesi esasları göz önüne alınmalıdır.

14- *Yöntem İlkesi:*

Özel eğitim etkinliklerinin, özürün ilk tanılanmasından, bireyin yaşam süresi boyunca bir bütünlük içerisinde devam etmesi esastır.

15- *Ortam İlkesi:*

Özel eğitim etkinliklerinin hem özürünü hemde ailesini, yakınlarını çevresini gerçek yaşam ortamı içerisinde bilgi duygu, devimsel etkinlikler kazandırılması doğrultusunda yürütülmesi esastır.

16- *Süreç İlkesi:*

Özel eğitim etkinliklerinde uygulanacak öğrenme-öğretme süreçlerinin özürünün özelliklerine, özür durumuna, kişilik yapısına, sosyal durumuna, çevresel koşullara uygun olarak yürütülmesi esas alınmalıdır.

17- *Normal Çocukların Eğitimi İlkesi*

Toplumun özürsüz bireylerine özürü bireylerle yaşayabilme, onlarla iş yapabilme, özürüleriyle ilgili yanlış yaklaşım ve kanularının silinmesi doğrultusunda her alanda ve düzeyde eğitim etkinlikleri düzenlenmesi esas alınmalıdır.